

SENSE

Revista de l'associació cultural El barranc, de Paiporta

Nº 7 Tardor-hivern 2011

PAIPORTA

DE BANDA A BANDA

Un recorregut per la inquietud musical al poble

ENTREVISTA
LAURA GÓMEZ I
LLUÍS ROCA,
una flauta i un trombó

ESTUDIAR MÚSICA: APRENDRE LA VIDA

«El primer dia de classe –m’explicava fa anys un professor amic– sempre pregunte quants alumnes són músics a l’aula. Si n’hi ha prou és una garantia de qualitat del grup». Aleshores no ho vaig entendre massa bé. Després sí. I he adoptat jo el mateix costum.

No falla. Tenir a les aules de l’escola (pública, privada o concertada) una quantitat regular de xiquets i joves que, pel seu compte, estudien música en el conservatori o que formen part de la banda del poble és un luxe que no hem reconegut massa sovint els ensenyants. No tracte de llevar mèrits a les possibilitats integradores de l’educació reglada ni molt menys als magnífics professionals de l’assignatura de música d’escoles i instituts. Tracte més aviat de traure’m el barret davant del paper excel·lent que fan les escoles de música locals, les bandes i els conservatoris en el creixement personal i social de tots els que hi aprenen a tocar un instrument o s’hi integren en una banda. No és que els joves músics siguin bones persones necessàriament –que de tot hi haurà– però sí que la majoria d’ells s’ha amarat de manera primerenca d’unes habilitats socials, allà on la resta les podrà o no anar adquirint en la mesura que l’entorn familiar o escolar de cadascú ho permet.

• Audició d’una jove trompista

Ara que els gestors de les polítiques educatives estan tan imbuïts de trilingüisme i plurilingüisme de boqueta, crec que no estaria de més que algú els féra caure en el compte que la música ja és un llenguatge per ell mateix, i que llegir i escriure es pot fer en anglés, francès, valencià o xinés mandarí, però també sobre un pentagrama; i que qui no ho pot fer és, ras i curt, un analfabet musical per molt que taral·lege cançons de Shakira, dels Beatles o el pa-pa-pa-pa del l’inici de la cinquena simfonia de Beethoven. I caldria que assumiren que obrir el cervell a un nou llenguatge des de menuts és del tot beneficiós per a assolir altres destreses cognitives. O siga que fàcilment, gràcies que sap de ritme, de silencis, de mesures, de tonalitats i de melodies, un jove que estudie música captarà amb més facilitat altres llenguatges abstractes o aplicats com ara les matemàtiques, les fórmules de la física, les proporcions de les arts plàstiques... Intangible i potser indemostrable, però lògic. Per això tan sols, les societats musicals dels pobles ja haurien de rebre tots els reconeixements i ajudes, aquelles

que des de fa alguns anys els nostres representants autonòmics volen escurçar.

Però és que n’hi ha més. Normalment una tendra criatura que es compromet en la banda del poble s’ensenya ràpidament què és l’escolta, i què significa l’espera atenta fins al moment que entra en acció; i sap que l’harmonia sols s’aconsegueix amb el treball en grup, sempre respectuós amb els torns musicals dels altres instruments... Un petit músic aprén el valor del silenci i valora el so per damunt del soroll. Aprén concentració. ¿No són aquests valors igualment profitosos en l’escola i en la vida? És clar que ho són. De fet, generalment els joves músics de les meues classes d’institut saben quan cal callar i escoltar, i quan es poden relaxar i xarrar amb els companys. I no és poc això per als vents que corren per les aules. Seguiré amb aquest panegíric de les societats musicals amb més generalitzacions indemostrables però lògiques. Aquesta, per exemple: el jovenet que s’integra en una banda, prompte aprendrà certa responsabilitat en relació al seu instrument i a l’ordre i cura del material comú; també eixirà prompte fora

“La presència en els nostres pobles d’una tradició musical i de bandes és un luxe del qual no convindria prescindir de cap manera”

del poble a participar amb la banda o part de la banda en festes i moltes altres activitats que necessiten música (Falles, Moros i Cristians, processons, cercaviles i concerts diversos...). Guanyarà en fi, una autonomia personal –a vegades amb l’encongiment de cor de papi i mami– abans que la majoria de la joventut, infantilitzada a base de sobreprotecció.

Tornant a les aules on em guanya la vida, vinc observant des de fa molt de temps que un jove músic és un excel·lent mediador en els conflictes, i es maneja de manera admirable en el tracte amb el seu professorat, sense falsos pilotejos. Això

• Distintes generacions de músics conviuen en la banda.

no li ho ensenyen els pentagrames ni els forats d’una flauta travessera o les claus de la trompeta, sinó la convivència quotidiana amb tots els components de la seua banda. Estan acostumats al tracte cordial i amistós amb persones de distintes generacions, fins i tot de generacions molt allunyades de la seua, una circumstància que els ensenya habilitats socials amb els grans (per exemple amb els seus professors) que molts dels seus companys ni s’ensumen de lluny, enroscats com estan sovint en una espiral de Tuentis endogàmics i d’autocomplaença juvenil.

Comptat i debatut, els joves músics estan tocats amb una vareta màgica i una presència respectuosa que els fa en molts casos persones sociables i autònomes molt abans que els altres companys i amics. I si això és així, i no un rescalfament neuronal del que signa aquest escrit, hauríem de concloure que la presència en els nostres pobles d’una tradició musical i de bandes és un luxe del qual no convindria prescindir de cap manera.

A Paiporta en comptem amb dues: la *Banda Primitiva* i la *Unió Musical*. Obviem el fet que si hi ha dues societats musicals al poble és conseqüència d’una escissió, en el seu moment tempestuosa –una crisi de creixement que es repeteix sistemàticament en molts els pobles valencians amb gran tradició musical, i que estimula certa competitivitat. Més enllà de misèries i rancúnies del passat, el paper dinamitzador i l’alenada vital que les dues bandes insuflen al poble és –ho repetisc– un luxe per a tots. A la “Unió” i a la “Primitiva” les veiem (les escoltem) darrere de totes les processons i les cercaviles; acompanyant els esdeveniments del poble o en els concerts nombrosos que organitzen. Si ho poden fer és perquè ensenyen centenars de paiportins a llegir un pentagrama o a traure melodia i so només bufant en un tub, rasant unes

• Joves músics en harmonia

cordes o percutint una pell d’animal mort.

La sonsònia d’una escala musical i la repetició dels compassos difícils d’una peça forma part del paisatge sonor dels carrers del poble. Tan sols cal passejar-hi per vies tranquil·les per a anar reconeixent darrere dels murs pianos, saxos, violins, flautes o trompes en sordina. Quan comence a fer fred, allà per Santa Cecília o per Nadal, aquesta aroma sonora dels que es preparen per als últims concerts de l’any s’escolará entre els badalls de portes i finestres de les cases, abraçada amb l’olor de llenya cremada. A la nit, que arriba prompte en hivern, els passejants rutinaris uniran amb sort aquestes fragàncies sensorials al repiqueig de la pluja i als colors de l’asfalt banyat, espills de la llum del poble; un poble que no hauria d’oblidar mai aquesta cantarella, aquesta música sorgida de l’espenta impagable de les bandes de música.

ANTONI TORREÑO

OBERTS ALS TEUS SOMNIS

Per a reformar la teua casa, canviar de cotxe, renovar els teus mobles o electrodomèstics, comprar els llibres o material escolar, pagar matrícules de cursos, el viatge que esperes amb il·lusió...

I també per a instruments musicals!!!

EL PRÉSTEC QUE FA REALITAT ELS TEUS SOMNIS

caixa popular

OBERTA ALS TEUS SOMNIS

DEMANA'NS INFORMACIÓ

C/ Mestre Palau, 23 Tel. 96397 63 22 PAIPORTA

L'aprovació de l'operació es realitzarà d'acord a les normes de concessió de crèdits de Caixa Popular Caixa Popular - Caixa Rural CCV CNFV 26-10-10

LAURA GÓMEZ I LLUÍS ROCA, UNITS AMB LA MÚSICA

«Quan saps llegir el pentagrama i coneixes bastant el teu instrument és el moment d'entrar en la banda. I aleshores tot canvia»

Lluís i Laura són joves. I encara que ni ell siga de la família dels Montagú ni ella de la dels Capulet, Lluís pertany a la Unió Musical i Laura a la Banda Primitiva. En un altre temps de guerres musicals, algú hauria posat el crit en el cel per aquesta relació. Per sort la sang no ha arribat mai al riu a Paiporta. No, ell no és Romeo ni ella Julieta, però als ulls dels dos espurneja l'entusiasme, de l'un per l'altre; dels dos per la música. I la música en ells és una força tan gran com la passió dels amants de Verona. Laura i Lluís, en tot cas, són unes persones tranquil·les i raonables. Ens parlen de música durant més d'una hora en l'amable jardí del Rajolar. Són músics, professors de música i estudiants encara perquè –com diuen a l'uníson– la música no s'acaba d'aprendre mai. El cas és que Laura i Lluís estudiaren en escoles diferents, aprengueren música en bandes rivals i després es van matricular en conservatoris de distintes localitats... Però, a la fi, com passa amb totes les amistats profundes, un bon dia es conegueren i creuaren les afinitats. Fins ara.

Com va ser que entràreu en el món de la música?

–No podem dir que per tradició familiar. En el cas meu (Lluís) perquè jo era un xiquet molt tímid i els meus pares pensaren que si m'apuntaven a música i a esports faria amics.

–En el meu (Laura) va ser al principi cosa de ma mare, que va veure el cartell de la banda primitiva a la porta del Casino.

Sembla que van tindre una elecció encertada...

Sí, clar. Al principi era pesat, però arribà un moment que la música ens arrossegà i no vam voler deixar-la. Per a nosaltres la música ha sigut un factor d'integració en el poble. Hi ha els amics de l'escola o del carrer; però també els de la banda amb els quals, a mesura que et vas integrant, passes més i més temps.

Quin és el recorregut que es fa normalment en una banda, el vostre, en concret?

Primer hi ha l'escola musical: el solfeig. En segon curs ja es comença amb un instrument. Aquesta és la prova de foc: arribar a tindre la desimboltura i la constància d'estudiar un instrument i solfeig durant uns anys... Finalment, quan saps llegir el pentagrama i coneixes bastant el teu instrument és el moment d'entrar en la banda. I aleshores tot canvia: ixes al carrer, fas concerts, toques amb amics i més gent... La banda t'anima a seguir i a perfeccionar. És un al·licient molt gran. Banda juvenil; banda d'adults... Ara s'estan promovent les bandes infantils perquè suposen una motivació molt gran per a continuar.

I el conservatori?

Després. Nosaltres vam voler continuar amb la flauta i el trombó i vam fer la prova d'accés al grau mitjà de conservatori. Per separat. Els pares no tenien potser clar que poguérem compaginar els estudis amb el conservatori, ja en l'institut. Però, sabeu? La gent que va al conservatori i a l'institut trau millors notes que no la gent que només va a l'institut. Està més que comprovat i és molt curiós: quantes més coses has de fer, t'has d'organitzar més perquè no pots perdre temps. En acabant si t'agrada la música no la veus com una càrrega.

Així és que, Laura, el teu instrument és la flauta; i el teu, Lluís, el trombó de vares? Com vos vau decidir per aquests instruments?

En primer lloc un instrument ha de cridar-te l'atenció. Però també és cert que quan ets un xiquet no saps massa bé quins instruments hi ha. I sovint es dona el cas que la banda en necessita uns determinats per a completar metalls o percussió... i aconsella.

–És el que em passà a mi (Lluís). Em digueren: “Agarra el trombó”. Jo no sabia molt bé què triar i vaig acceptar. I ara el trombó és la meua vida.

–Sí, la banda pot aconsellar però qui tria és el xiquet o la família. Jo (Laura) vaig triar la flauta i mira que de flautes travesseres n'hi ha un fum. Però a mi m'agradava, i encara estic ací.

Quan vau entrar en el conservatori ja teníeu clara una dedicació musical en la vida?

No, en els estudis de grau mitjà decididament no. Jo (Laura) vaig decidir que em dedicaria a la música a nivell professional només l'últim any i Lluís va compaginar els estudis musicals del conservatori amb una altra carrera universitària.

I ara que heu acabat pràcticament d'estudiar...

Res d'acabar. Si no vols, d'estudiar música no s'acaba mai. Ens hem matriculat a distància en Musicologia a la Universitat de la Rioja. Jo (Lluís) estic acabant el superior de trombó i Laura, després d'aprovar el superior, està fent màster de flauta.

I ja impartiu classe a les criatures.

Sí, Lluís fa classe de solfeig en la banda de la Unió des de l'any passat i ensenya trombó a la banda de Patraix, en la mateixa banda que jo impartisc flauta i solfeig.

És difícil d'ensenyar el solfeig a les criatures?

A vegades és un poc farragós i difícil d'ensenyar, però s'ha de fer, si es vol arribar a ser música.

Cosa de constància, imaginem...

• Lluís Roca

Sí. L'estudi d'un instrument necessita molta disciplina. Assajar i assajar fins que tens mecanitzat l'instrument. Quan un xiquet no ha estudiat entre una classe i l'altra es nota moltíssim. Però arriba un moment que aquell esforç és molt gratificant. Al final l'instrument t'inculca una disciplina que es veu reflectida en altres aspectes de la teua vida.

• Laura Gómez

Caram, la música. Qui ho diria!

La música és un treball molt complet, encara que alguns tinguen el prejudici de dir “el que no servisca per a estudiar que toque un instrument”... “Ui, només música?” et solen dir si expliques el que fas... En general en aquest país no s'assumeix que la Música és una carrera com les altres... En canvi, en altres països europeus el reconeixement social dels músics és molt gran.

Quant hi ha de sacrifici o de do natural en els músics?

És una mescla de les dues: els músics hem de tindre unes condicions però també capacitat de treball. Al llarg del nostre estudi musical hem vist gent realment ben dotada per a un instrument musical, que dius: “aquesta persona podria tocar cinquanta vegades millor que jo.” Però de res no li serveix aquella habilitat sense esforçar-se.

Parlem de les bandes del poble: hi continueu vinculats ara que ja esteu formats pràcticament?

Sí. És possible que durant una època no tant a causa dels estudis, però seguim en contacte perquè ens hem criat en la banda pràcticament. Són les nostres arrels musicals i hi tenim molts afectes profunds. Nosaltres ja estàvem en les bandes –jo en la

VAILET
CLIMATITZACIÓ

INSTAL·LADORS AUTORITZATS PER LA CONSELLERIA D'INDÚSTRIA

AIRE CONDICIONAT
Splits, cassets, conductes, unitats industrials i VRV's. Instal·lació i manteniment.

CALEFACCIÓ
Radiadors elèctrics de baix consum
Radiadors d'aigua i calderes.

TRACTAMENTS D'AIGUA
Osmosis inversa, descalcificadors

Fins el 30 de setembre de 2011

Plan Renove

Aire Acondicionado -500€

Estem al Carrer Colòmbicultura, 9 baix de Paiporta. Tlf/fax: 96 397 29 86. e-mail: tienda@vaillet.net. **www.vaillet.net**

Primitiva i Lluís en la Unió– abans d’arribar a l’institut, amb 10 o 12 anys.

I els assajos de les bandes?

El problema és que per a uns joves estudiants l’hora dels assajos és dura: comencen a partir de les 22 h. i s’allarguen fins a mitjanit perquè hi han d’acudir la gent que treballa. Si a això afegeixes, en una època, tres vesprades de conservatori... En general, a part dels assajos, per a seguir en la banda només s’ha de practicar a casa diàriament un poquet.

Aleshores, en una banda conviuen gent molt major i gent molt joveneta?

Sí. Hi ha molts iaies que hi estan tocant. Al principi no te n’adones, després sí, però ho veus com una cosa natural. Quan ets jove en una banda, als majors els tens molt de respecte.

També hi ha majors quan la banda es divideix per a tocar fora, no?

Sí. En Falles les bandes fan particions i sempre hi ha una persona gran que comanda cada grup. Els pares deixen anar-se’n als menuts sota la responsabilitat d’un major; que se’n fa càrrec. Aquest els controla, s’encarrega d’ordenar els músics en les cercaviles, decideix les partitures que es tocaran... I és cert que els més menuts fan molt de cas. Després, la festa la vius igual amb gent de catorze, de divuit, o de trenta anys o més...

I això d’anar a tocar als saraus perquè siguem altres els que es divertisquen?

Els músics també estem de festa. I damunt guanyem uns diners. La primera vegada que et paguen per tocar et sents supermilionari. I t’han pagat passant-t’ho bé! A eixes edats no vas pels diners, sinó per passar-t’ho bé. I si plou i no es pot eixir a tocar a les cercaviles normalment fa una ràbia...!

Per què us vàreu apuntar a bandes “rivals”?

Nosaltres de menuts no enteníem de rivalitats. I ara tampoc. La preferència per una banda i altra va ser circumstancial. Lluís s’apuntà a la banda on anaven els seus veïns i jo a la que em pillava més prop de casa. Les nostres famílies no tenien manies ideològiques en relació a les bandes.

O siga que vosaltres ja no heu viscut l’època de la separació ni dels ressentiments mutus?

No, de cap manera. La gent de la nostra edat en passem prou. Si el tema ix a la conversació ni opines, perquè tampoc no tens res a dir. Nosaltres tenim amics en les dues bandes. Però quan els iaies de les bandes es posen a estralejar “que si estos són no sé què; que nosaltres som més no sé com i per culpa d’aquells no se què...” el més prudent és deixar-los parlar i au. A més, al remat deu ser normal. Hi ha tantes bandes i tants músics en els pobles valencians que és normal que hi sorgisquen conflictes i escissions.

A propòsit de la tradició bandística valenciana: No és possible que amb tanta banda i tant d’instrument de vent, al final deixem de costat molts altres instruments: el piano, la família de la corda...?

No hi ha tradició de corda, és cert. Però hi ha tants instrumentistes de vent, que necessàriament n’ixen de molt bons. Ací la tradició és de vent, de banda. En els conservatoris d’arreu d’Espanya o en les orquestres; els professionals del vent són quasi el noranta per cent valencians. Per altra part, en els pobles la banda és una realitat social. Els que s’apunten a una escola de música local normalment agarren un instrument de vent. Es pot estudiar corda, sí; però ja no tens entrada en la banda i eixa part social de les cercaviles i el carrer te la perds. En general per tota Espanya hi ha més tradició de banda que d’orquestra, músics de cambra, o corals...

Deu ser el caràcter més social i obert al carrer dels pobles mediterranis...

Potser sí.

Canviant de tema: és car ser músic de carrer; o músic en general?

Sí. Definitivament sí, a partir d’un cert moment. Per exemple, les classes particulars de nivell superior són caríssimes. I quan tires a comprar un instrument ja professional fas una inversió molt forta de molts milers d’euros.

–Jo (*Laura*) m’he decidit per comprar una flauta abans que el cotxe que també podia necessitar. Vaig pensar que un cotxe era només un cotxe i la flauta, el meu futur, una inversió. Si hi faig diners podré acabar comprant-me un vehicle si vull; però si em comprava un cotxe aquest no em permetria comprar-me la flauta...

“En general en aquest país no s’assumeix que la Música és una carrera com les altres... En canvi, en altres països europeus el reconeixement social dels músics és molt gran.”

Quina relació teniu amb el vostre instrument?

D’amor-odi (riuem). Els músics som molt punyeters i maniosos. Una ratlleta en el trombó, o un petit colp fortuït i això pot afectar al teu rendiment... I comences a dir que no sona igual, que no va bé... I ja et poden dir els altres que sí, que són imaginacions i manies... Al final el que passa és que l’instrumentista entra en un món de sensacions quan toca. Si et trobes bé, quan el domines, entres més o menys en comunió amb el teu instrument. Això la gent des de fora no ho percep, però cadascun de nosaltres, sí.

Quina música valoreu, a part de la clàssica que estudieu?

Tot tipus de música. La música ben treballada s’ha de valorar... El jazz, el folk... Si els cantautors es rodegen de bons músics fan una música molt digna...

I la música contemporània?

Si està ben treballada, igual. Et pot o no agradar; però té un valor indiscutible. Per a arribar a una composició determinada, s’han d’haver assimilat moltes coses abans. Els trencadors ho són, de fet, perquè parteixen de tota la tradició musical. Potser ara no agraden i en cent anys sí. Ha passat a molts compositors en la història: Stravinsky, Beethoven, Bach... van ser incompresos.

Laura i Lluís continuen xerrant sense aturador. La música els emociona. No fa ni quinze anys que agafaren entre les mans el primer instrument de música, però aquell gest ha tingut per a ells dos una transcendència vital. Potser trauran plaça en una orquestra o formaran un grup instrumental professional; o impartiran classes en un conservatori, en un institut; o barrejaran diversos camins musicals alhora, puix ningú no guanya els músics en versatilitat...

Un consell als xiquets i les famílies joves de Paiporta?

Als xiquets, que s’apunten a una banda, a qualsevol de les dues. I a les famílies, que els donen suport perquè el necessitaran. I si els entra la música així, passant-s’ho bé, aprendran, viatjaran, faran amics...

Tant?

Sí. Això la banda t’ho dona.

Canviariéu l’instrument per...?

Per no res.

EL SILENCI

Probablement ningú no posarà objeccions a l’afirmació que la música és una de les creacions humanes més importants. És més, és consubstancial a l’espècie humana, només comparable a l’expressió plàstica o a la literatura. A l’hora de determinar què és alguna cosa, sempre sol ser productiva la consulta d’un bon diccionari i, si ho fem, trobarem que la música és *l’organització dels sons i els silencis en el temps*. Una definició que no requereix cap més explicació i que porta aparellada una relació estreta amb les matemàtiques, que ja va esbossar fa segles Pitàgores amb la seua harmonia de les esferes.

Així com el dibuix i l’escultura pretenen reproduir el món i els sentiments, i la literatura intenta explicar l’imaginari col·lectiu i fa que puguem viure vides diferents a la pròpia, la música ha mirat d’ordenar les infinites combinacions sonores que la humanitat és capaç de produir. Per això costa d’imaginar una societat en què la música no existisca, és més, moltes persones arribarien a pensar que una societat així no podria considerar-se humana.

Ningú és capaç d’assegurar en quin moment va aparèixer la música entre nosaltres però és pràcticament segur que ho va fer en un estadi primitiu de l’espècie. El simple fet de colpejar un objecte amb un palet o escoltar el so regular d’una gota d’aigua que cau en podrien ser l’origen. El resultat és que des d’aquell moment fins a l’actualitat tots els éssers humans han tingut contacte, d’una manera o d’una altra, amb la música.

● Auditori La Florida de la Banda Primitiva

Històricament la música ha estat associada a esdeveniments socials, clarament religiosos en un principi, molt més laics a hores d’ara. Aquesta socialització inicial (cerimonies religioses, festivitats diverses...) va donar pas a una individualització posterior quan les persones feien seua la música escoltada en grup: taral·lejant cançons, marcant-ne el ritme amb els peus o les mans... Amb tot, el contacte amb la música, a banda d’aquest ús individual, no deixava de ser esporàdic perquè ningú no podia escoltar música quan volia sinó quan hi havia algun tipus d’interpretació, generalment en festes o celebracions. Només les classes més poderoses podien permetre’s el luxe de pagar interpretacions en directe quan els abellia escoltar música o fer de mecenes d’alguns autors perquè els en compongueren.

La facilitat de relació amb la música, per tant, tenia una clara marca de classe.

No serà fins a principis del segle XX, quan la tècnica aconsegueix emmagatzemar i reproduir música prèviament enregistrada, que es produirà un gradual accés a la música de capes cada vegada més àmplies de la població sense dependre de la interpretació en directe necessària fins llavors. La ràdio, amb el seu incipient domini mediàtic, va ser la fita posterior que més tard va haver de conviure amb tot un seguit de formats, des dels discos de vinil a les cintes de casset, o dels discos compactes als reproductors d’mp3, que han permés que les persones puguem escoltar música quan, i pràcticament, on volem. Una autèntica democratització musical, en paraules de Joan Fuster, que s’ha estés de manera exponencial fins arribar a l’època actual on, si més no en les societats occidentals, l’accés a la música és pràcticament universal. Aquesta generalització massiva, com passa a hores d’ara també amb la fotografia (tot i no ser del tot comparable) ha produït una saturació musical evident, associada a una inevitable banalització.

Els llocs on és possible que les persones entren en contacte amb la música són cada vegada més nombrosos, per no dir pràcticament infinits. L’ autèntica meravella que suposa que cada persona escolte la que li agrada on i quan vulga no suposa cap conflicte (cadascú té els seus gustos). El problema apareix amb la música que se sent en molts espais públics, vulgues no vulgues. Una autèntica agressió sonora davant la qual la ciutadania es troba indefensa. ¿Per què ningú no pregunta si volem escoltar música en el restaurant o en la consulta del dentista?

No és un tema menor la qualitat de la música que se sent en aquests espais. Generalment es tracta de l’anomenada *música ambiental*, una espècie de música castrada pensada per al consum massiu i a la qual només se li demana que no destorbe, que no moleste. En un exercici digne de millor propòsit, la música passa, de ser una de les belles arts, a ser com un souvenir de plàstic fabricat a la Xina i comprat a Lourdes. I el pitjor de tot és que aquest ús trampós no respecta autors ni estils. Hi podem sentir versions que destrossen Mozart i humilien Vivaldi, unes altres que fan de Dexter Gordon un turuta de regiment franquista o dels Deep Purple un cor parroquial entonant l’*Amo a Laura*. N’hi ha algunes que, fins i tot, aconsegueixen que, al seu costat, Las Supremas de Móstoles semblen una fita indefugible de la música contemporània.

Aquesta omnipresència de la música en pràcticament totes les activitats que realitzem fa que, inexorablement, la banalitzem amb aquest ús repetitiu i constant. Igual com ja no commou el xiquet etiop a punt de morir de gana i envoltat de mosques, de tant com ha aparegut als mitjans. I parafrasejant de nou Joan Fuster (que no és família), la conseqüència, potser inevitable, és que cada vegada els humans escoltem menys la música, a tot estirar la sentim, i de vegades ni això. Tal vegada ha arribat l’hora de reivindicar el silenci que, ben mirat, també forma part de la música.

JOSEP FUSTER

MOLT MÉS D'UN SEGLE DE MÚSICA AL POBLE

Aquest reportatge s'ha pogut realitzar gràcies a la informació del llibre de J. Mirabet *Un siglo en clave de crónica*; al fons documental de la Banda Primitiva i de la Unió Musical, i al testimoni generós de Francesc Burgos, Francesc Llorens, Luís Ródenas, José Ruiz, Albert Torralba i Miguel Yagüe.

Imaginem uns quants gots de vi acabats d'apurar després d'un brindis; i corfes de cacauets i tramussos escampats per la taula i per terra; i uns naips marcats i bruts després de mil partides; i uns pocs instruments de banda descansant en un racó de la taverna. Finalment imaginem un grup d'homes il·lusionats a Paiporta, el 1896. Encara no hi ha ponts i el barranc separa el poble de les cases del secà. Aquest és el marc. Els homes han acabat de treballar. Han tancat la botiga, o l'haca al corral, o l'arxivador de les factures pendents, o la caixa de ferramentes... Són comerciants, llauradors, pixatinters o manobres. I a més són músics. S'han rentat la cara i les mans, s'han carregat la música al muscle i han anat a trobar els companys. No ho saben encara, però en xafar el seu lloc de reunió (el *Centro de Socorros Mutuos*) estan a punt de posar en marxa una de les activitats més decisives de la vida social paiportina: la banda.

En la vesprada que degueren decidir formalitzar la seua afició agrupant-se en una banda per a amenitzar els moments de festa i celebració del poble no alçaren acta ni redactaren estatuts, ni hi hagué fotografies, ni signatures, ni bandera, ni potser nom. Eren només una colla d'amics que sumaven entre tots un bombo, uns plats, un tabal, una tuba, algun clarinet, trompa, trompeta o cornetí. Així degueren començar una il·lusió compartida, que per altra part, no era un deler únic de Paiporta: per ací i per allà en els pobles de la comarca i de més enllà arrencava la passió valenciana per la música de banda.

La primera fotografia

Quants n'eren? No es pot saber de cert. Però quan el 1920 es capta una foto memorable de la banda, onze músics ben identificats amb els seus instruments queden immortalitzats per al futur. Tenien aleshores un nom ja *-Juventud musical Paiporta-*, llúien jaquetes blanques, netíssimes, i gorres de plat. Els cronistes diuen que en

aquells vint anys havien conegut dos directors i n'estrenaven un de nou, José Castelló, que era alhora músic i torero de renom. Com va assenyalar Mirabet en el seu llibre *Un siglo en clave de crónica*, és especialment entenedor observar allò que els fa propers i vulnerables a tots: per exemple que alguns ni es passaren els botons de la jaqueta; que el bombo tinguera una falta d'ortografia antològica o que el tabaquer calçara una espadenya diferent en cada peu.

En els anys vint, la banda ja era un referent en tots els saraus del poble. Gràcies al director-torero, els pasdobles de raça els devien tenir tan treballats i assajats, que a Eleuteri Campos, el seu successor a partir de 1929, li costaria poc preparar els músics per a guanyar la Festa del pasdoble de Sueca. Fou aquell un any feliç de canvis i creixement per a la banda: es broda una bandera, es canvia el nom pel de *Primitiva de Paiporta*, es contracten músics per a suplir mancances en alguns actes i ja es fan classes d'instrument com es reflecteix dels versos d'un poema compost per Nelo Burguet i recitat arran de la presentació de la bandera al poble: *Aquí el entusiasmo crece/ y esta música sincera/ inaugura hoy su bandera/ alhaja que bien merece. [...] La bandera es vuestra unión/ vuestra más grande esperanza [...] Y en nombre de los presentes/ que han asistido a esta fiesta/ suplico a los profesores/ que de su parte depende/ dar solución al problema:/ a estudiar/ y a atender bien las lecciones/ que el señor maestro enseña. És curiós com hi ha coses que no canvien: les mateixes exigències que es fan avui en dia en els assajos i en el claustre de les escoles musicals de les dues bandes.*

La convulsió dels trenta. Una altra fotografia comentada

Noves generacions de músics anaren incorporant-se a la banda; entre ells, molts dels fills dels pioners. La banda és ja imprescindible. El 1932 inaugura amb gran pompa el pont de pedra, que uneix les dues parts del poble; i en els

anys successius participa en molts certàmens, festes i concursos.

La Primitiva no té edat ni "color". En una altra fotografia antològica, a l'empar de la imatge de la II República, 29 músics miren a la càmera. No són ja els fundadors sinó el seu relleu generacional. En terra asseguts hi ha cinc xiquets deserts, entre els quals dos amiguets, Francisco Llorens i Vicent Prats, que amb el temps seran protagonistes absoluts del futur de la banda. Sobre els petits, en peu, estan els joves. No devien saber aleshores que en poc de temps molts d'ells

canviarien l'instrument de la banda pel fusell i la granada de mà. Però així fou en la tragèdia que esperava a tothom al final d'aquella dècada. Massa gent, a l'Espanya d'aleshores, no entenia d'«harmonia», i va fer callar la melodia alegre dels pasdobles. La música es barata per un crit esgarrat i col·lectiu de por, de sang, de mort, d'odi i desesperació. Després de tres anys de guerra civil, mig milió de morts van dividir les persones en vencedors i vençuts i sobre la infàmia d'aquella violència s'edificà una llarga dictadura. Però ja ho hem dit, la música no té color sinó sons, i la Banda Primitiva, com una au fènix, renasqué entre aquelles cendres.

Així, el 1945 els assajos de la Primitiva es reprenen en el *Centro Musical*, a l'altra part del pont i també en cases particulars. Comença també de nou la participació de la banda en certàmens, festes i concursos, embolcallada ara de simbologia franquista.

La consolidació al Casino de la Granota

A partir de 1956 la banda fa un tomb de consolidació important. Es crea la figura de «Junta directiva» i de «president» de la banda. També estrenen un nou director, Carmelo Baixauli, que en portarà la batuta fins al 1971. En aquest període comencen a organitzar-se les festes de Santa Cecília i

● La banda sota l'al·legoria de la República (1932)

des de 1958 la Primitiva ja participa assiduament a les festes de Sant Roc. Aquell 1958 es compren instruments i uniformes per a 32 persones. La banda està creixent. La formaven majoritàriament encara treballadors que arrapaven com podien temps per a assajar junts i per a estudiar els pentagrames a casa, però hi devia ser també important la implicació de la petita burgesia local i dels comercials perquè el 1960 el local modest cedit per al *Centre musical* s'ha convertit en un nou edifici de dos plantes, que estrena nom i entitat: *Ateneo Musical y Mercantil*. Aquella

societat refundada combinarà la funció de casino i la de seu de la banda. En un temps es conegué el xamfrà del pont com el *Casino de la Granota* perquè es deia que, a poqueta nit, el concert eixordador de les granotes del barranc tapava fins i tot el soroll de les fitxes del dòmino sobre les taules del casino i el de les trompetes de la banda des del primer pis.

Amb tot, sembla que la nostra Primitiva, durant la dècada del seixanta va morir un poc d'èxit. Fou com si, des dels baixos de l'Ateneu, el fum dels caliquenyos, les travesses, les partides de truc... hagueren anat guanyant una altra partida no-parlada ni pactada als bufadors i percussionistes del pis de dalt. Quan el 1968 Francisco Llorens agafà la presidència de la banda aquesta era en franca crisi de músics i d'activitat. Però en pocs anys, amb una energia titànica, ell i Vicent Prats, el seu amic músic de tota la vida, van redreçar la situació i van donar a la banda un impuls de gran vitalitat.

Aquests dos paiportins de soca-rel, en els anys trenta havien canviat el xupló per l'embocadura del fiscorn i, ja crescutets i amerats de música, s'hi van guanyar la vida. Prats arribà a ser professor de trompeta en el Conservatori de València en la banda i l'orquestra Municipals de la ciutat; Llorens, que regentava un comerç a Paiporta a tocar de l'Ateneu, a més portà endavant diversos grups jazzístics, que ac-

● Primera fotografia dels músics de la banda

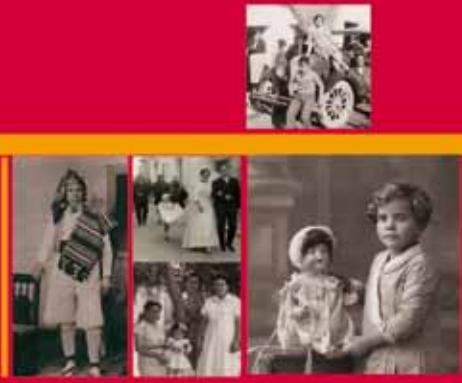
GESTIÓ DE PROJECTES

tens fotografies antigues?

nosaltres t'ajudem a conservar-les i guardar-les en format digital.

sorprén a la teua família i amics amb un regal diferent

reuneix en un audiovisual els teus records preferits

Digitalització, restauració i creació de col·leccions fotogràfiques familiars

doctor fleming, 16 b 1 dreta 46200 paiporta valència, tel. 963975833, feets@feets.es, www.feets.es

tuaven per sales de festa i gal·les especials: *Horizontes del jazz* se'n digué un de ben conegut. Els dos amics s'havien ajudat sempre. Llorens inclogué Prats en una de les seues orquestres de jazz arran d'una convalescència que obligà a Prats a aparcar la trompeta. No és d'estranyar doncs que, quan Francisco Llorens agafà la presidència de la Primitiva de Paiporta proposara l'amic com a director de la banda el 1972. En

generals de l'Ateneu i aquesta aspiració es percebé com un intent per a controlar la política de la banda. El calendari de reunions estatutàries s'ajornava constantment i, a la fi, la Junta va presentar uns estatuts que es portaren al registre d'associacions sense discutir-los, amb un punt de fricció central irresolt: aquells estatuts donaven carta de soci de ple dret a la figura del "soci col·laborador" amb la qual cosa

● La banda en la dècada dels setanta

només tres anys (1972-1975) el tàndem Llorens-Prats havia reunit quasi cinquanta músics i en preparava una altra fornada ensenyant música a cinquanta educands. Es reformà el local de l'Ateneu, es compraren 36 instruments... Qui podia pensar aleshores que en vuit anys aquells sòlids fonaments saltarien per l'aire?

Suspens a la democràcia de bolquers paiportina

Al si de la banda es va viure la Transició a la democràcia en els anys que succeïren a la mort de Franco, com per tot arreu a Espanya. Els nous aires es respiraven entre els músics joves però s'ensumaven amb recel entre els sectors més conservadors de la banda i dels assidus del casino. Res de particular: aquesta dinàmica de tira i aflixa es repetia per tot el teixit associatiu del país. El problema és que ací la crisi es va gestionar de la manera més maldestra possible i quan es va obrir la caixa de la llibertat, de la constitució, dels primers comicis electorals... el primer alcalde elegit en aquella democràcia de bolquers va confondre els papers i degué pensar que per a representar el seu poble calia mostrar des del «poder» que es controlava els súbdits. I d'això a l'intent de manipulació dels col·lectius de ciutadans només hi havia un pas.

L'escalada de tensions a la Primitiva va ser constant a partir d'una data difícil de precisar. Al principi fou una sana redacció d'un reglament intern de la banda, que fixava normes per als músics (assistència a assajos, cura de l'instrumental, sancions...). Després, o alhora, es tractaren de definir les relacions de la banda amb els usuaris del casino, perquè recordem que l'entitat que agrupava els dos col·lectius era l'*Ateneu Mercantil i Musical*. Fruit de la flexió dels membres de la Primitiva i d'algunes friccions (a parer dels jugadors de taula, els instruments feien massa soroll i no els deixaven concentrar-se en la partida) els músics volgueren redactar uns estatuts propis diferents dels

es donava veu i vot a moltes persones no vinculades a la banda. La majoria dels músics s'oposava a aquest articulat i creié veure-hi també la intenció del sector conservador per a assegurar-se el control de la banda.

Estem molt prop de l'esclat. En aquests moments entra en escena Bartomeu Bas amb una reunió reportada per molts en què promet la lluna a Francisco Llorens, el president de la banda, si abandonen el Casino de la Granota. Aigua en cistella, perquè tots a la reunió aquella saben que una *banda municipal* o altres projectes estrella de Bas són inassumibles econòmicament per l'ajuntament. Tots coincideixen a assenyalar que l'alcalde, que en el passat havia sigut secretari de l'Ateneu, ara li la tenia jurada. Amb la determinació del convers va decidir tirar al recte seguint el conegut algoritme *divideix i venceràs*. De res li serví perquè, entre altres coses, encara pengen a la sala del Casino els retrats de Franco i Jose Antonio, volem pensar que més per caboteria que per conviccions de l'entitat.

El concert de la discòrdia

A partir d'ací tot són passos de rosca fins que es consuma la ruptura. En febrer de 1983 la Junta de la banda convoca eleccions generals. El sector renovador no accepta aquella convocatòria. Es fa igualment. D'aquelles eleccions es tria una directiva encapçalada per Miguel Roser, que els músics no accepten. Així li ho fan saber quan, en un assaig, aquell convoca la banda a participar en el concert de la Crida fallera. Es planten: si parla com un músic més, bé; però si ho fa com a president no tocan. Es decideix no tocar.

Aleshores entra de nou en escena l'alcalde, que pacta el concert directament amb el director (Vicent Prats) i 31 músics que li són fidels. Bas ha decidit de tenir aquells músics "rebels" com a interlocutors de la banda. I ells accepten. Un altre pas de rosca. I un altre encara: Assabentats els "continuistes" (i ací els noms són difícils de fixar), decideixen tan-

● Concert de Sant Roc, 2011

car les portes de l'Ateneu als músics rebels, perquè no volen que assagen a la seua esquena un concert a què s'havien negat a priori. Però aquells, amb el director Vicent Prats al cap, assajaran fora del local igualment, tocaran el concert i seran remunerats de manera extraordinària per l'alcaldia. El dilluns següent al concert, pel seu compte, inicien un procés de reforma dels estatuts. Convoquen tots els músics i socis de la Banda Primitiva però ara són els "continuistes" els que no acudeixen ni accepten aquell procés. Lluny d'això demanen la restitució dels instruments als músics rebels i acusen d'apropiació indeguda als que no ho fan. I així, empastra que t'empastraré, els "expulsats" acaben per aprovar uns nous estatuts per a la *Banda Primitiva de Paiporta*, que, igual com els altres, són acceptats en Govern Civil de València.

Les dues Primitives

Un acte de conciliació en juny no concilia res i dels despatxos del Jutjat de València eixiran dues *bandes primitives de Paiporta*. La ruptura s'ha consumat.

El que succeí aquells mesos i els anys posteriors podria qualificar-se de sàinet valencià si no fóra que aquells fets suposaren una vertadera fractura social al poble. En l'epicentre d'aquell huracà Francisco Llorens i Vicent Prats trencaren palletes, al temps que els disgustos minaren la salut dels dos i de les respectives famílies. Però no van ser els únics. Moltes famílies deixaren de parlar-se a Paiporta, potser fins avui encara.

Durant anys (1983-1988) cap dels dos grups renuncià a ser "legítimament" la *Banda Primitiva de Paiporta*. Uns, fora del casal, tingueren ajudes municipals. Els altres, a la seu de l'Ateneu, no; però tenien les claus i la bandera. El pols de l'alcaldia amb el grup del Casino va ser duríssim durant quatre anys. La pretensió era d'ofegar-los econòmicament fins que acceptaren la segona directiva, però no pogué amb ells.

La «música de banda» local: estava absolutament polaritzada entre la banda dels "fatxes" i la dels "rojos". Ves per on, ara la música ja tenia colors. De fet, una i altra Primitives es rearmaren per la dreta i per l'esquerra. Per la dreta, a la seu de l'Ateneu, la Junta directiva aconsegueix molts socis amb una política de captació intel·ligent. Per l'esquerra, al carrer Catarroja o a l'ajuntament on assaja la banda, també hi hagué una activitat inquieta. Fou el cas que, a la fi, l'alcalde no pogué controlar ni uns ni altres. El 1987 tira la tovalla i estrena una actitud conciliadora: a partir d'aquell moment repartirà les subvencions municipals entre les dues primitives i compartirà alternativament amb una o l'altra per a cobrir festeigs.

Creixen dues entitats

La nova política municipal acceptava de manera oficiosa, per fi, que ja hi havia dues bandes al poble. Aquestes *noves* regles obligaren a les dues entitats a fer ajustaments, els quals van ser especialment traumàtics per a la "Banda Primitiva" de fora de l'Ateneu, que havia viscut quatre anys a l'empar de les ajudes municipals. Hi hagué desercions. Els que es quedaren decidiren tirar al recte i -renunciant final-

CUINA DE MERCAT

TOT TIPUS D'ARROSSOS
AL MIGDIA

MACHADO DOTZE
restaurant

M2

96 397 22 27
ANTONIO MACHADO 12, PAIPORTA

ment al nom de “Primitiva” que provocava duplicitats, malentesos i rialles sornegueres allà on anaven els músics de Paiporta- van decidir refundar la seua banda en una entitat diferent, amb el nom primer d’*Escola de Música i Interpretació*; i ja el 1994 definitivament *Unió Musical de Paiporta*.

La consolidació i creixement definitiu de les dues bandes de Paiporta al llarg dels 90 tingué dos protagonistes excepcionals: Luís Ródenas per part de la “definitiva” *Banda Primitiva*, i Miguel Yagüe per part de la novella *Unió Musical*. Els dos saxofonistes van assumir la presidència de les bandes respectives a l’inici de la dècada amb bones dosis d’entusiasme i esperit emprenedor. A la fi van acabar fent possible, entre altres beneficis per al poble, que a Paiporta comptàrem amb dos locals més per a la música: Auditori Florida per a la Primitiva i la seu del carrer de la Font per a la Unió Musical. En el camí, músics de totes les edats, socis i simpatitzants que anaven sumant-se a les bandes van deixar molt de treball a peu d’obra per tal de superar crisis i hipoteques. La collita de tanta faena ben feta arribà amb el canvi de segle.

La pau social i la collita de fruits

A l’actualitat les bandes compten en conjunt amb més de 250 músics (165 la banda primitiva i 90 la Unió Musical). Les dues entitats tenen escola de música, imparteixen el grau inicial de solfeig i d’instruments i tracten amb cura els nous músics de què es nodrirà cada banda. Les dues s’han obert a nous plantejaments musicals com ara el cor o l’orquestra de corda, i fins i tot promouen altres activitats com les sessions de cinema o el teatre.

Tot i que els més veterans es miren encara de cua d’ull, el respecte és mutu i tant una banda com l’altra admeten la

qualitat progressiva dels rivals musicals. La Banda Primitiva compta entre les més nombroses i competitives del País Valencià, amb gravacions musicals incloses. Les dues han guanyat certàmens prestigiosos ací i arreu d’Espanya i tenen un circuit ric de concerts. Les dues compten a l’actualitat amb directors prestigiosos: Ferrer Ferran i Francesc Marí. Les dues segueixen sent l’anima de la festa i del carrer, siga tocant en conjunt o en particions per a tot tipus de festeigs tradicionals. Les dues estimen la música per damunt de tot.

Entre la Unió i la Primitiva, a Paiporta tenim quasi 600 aprenents de música que no entenen de rivalitats. Per a ells, la música no té color, de nou, i sí sons en harmonia. Són el futur. Encara que alguns a penes sàpiguen de moment encadenar una escala musical en condicions; altres ja estan a punt d’entrar a la banda. És aquesta, finalment, l’aspiració més il·lusionant.

Imaginem ara el futur, igual com hem imaginat el passat a l’inici del reportatge. Un gran concert s’anuncia. De Santa Cecília potser. Toquen, concertades, les dues bandes. Ferrer Ferran i Paco Marí s’alternen la batuta. Aquest, al final de l’acte, dirigeix l’execució de l’Himne de la Primitiva; i Ferrer Ferran fa igualment amb el de la Unió. Les banderes engalanades de les fites més celebrades de cada banda fan de marc als músics. A tots els músics de Paiporta. Molta imaginació? Potser, però no és una quimera. Donem temps perquè cresquen les criatures, sense por als dimonis del passat. Passarà. Algun dia passarà i la força atronadora del concert de les dues bandes serà aleshores incommensurable.

ANTONI TORREÑO

Regino Mas, s/n. (Cantoner)
46200 PAIPORTA (València)
Tel. 96 397 42 08 • Fax 96 397 25 57
itres@intertres.onored.com

Carrera del Riu, 290
46012 PINEDO (València)
Tel. i Fax: 96 324 86 60

impressió offset
impressió digital
fotocòpies color & B/N
disseny gràfic
publicitat
carteleria gran format
reclams publicitaris
fotografia digital
lones impreses
vinil de retall

L'olivarda

La imatge més recurrent per il·lustrar la tardor està lligada als canvis de color dels boscos caducifolis. Les fulles perden el seu verd característic per pintar-se d'una encisadora varietat de grocs, taronges, rojos i ocres abans de caure. Segurament, aquesta és l'estampa més atractiva i evocadora d'aquesta estació, però els veïns de l'Horta tot just poden observar aquest fenomen en les espècies ornamentals de carrers, places i jardins: en les moreres, els plàtans d'ombra, els lledoners, els albers, les mèlies, les acàcies blanques o les xicandres.

Però l'entorn natural sembla aliè a aquest espectacle cridaner que anuncia l'arribada de l'hivern. Una passejada pels camins de l'Horta, o per les muntanyes properes, ens mostra un paisatge que no dona cap evidència d'estar a les acaballes del temps d'activitat. Ben al contrari, la natura sembla immersa en una nova primavera, en la primavera d'hivern. Els camps estan preparats per al nou període productiu, s'han plantat bledes, encisams, espinacs, apís, cards, faves i altres verdures i llegums. Allà on no s'ha llaurat, el sòl s'ha cobert novament d'un mantell verd sobre el qual destaca la vistosa floració de llevamans (*Calendula avensis*), pampeixets (*Oxalis pes-caprae*), llicsons (*Sonchus* sp. pl.), ravenisses blanques (*Diplotaxis eruroides*), verdolagues (*Portulaca oleracea*) i, entre altres moltes, també la protagonista d'aquesta fitxa: l'olivarda (*Dittrichia viscosa*).

El mateix passa als matollars de les muntanyes litorals, que es troben en plena floració. La petorrera o cepell (*Erica multiflora*), és el més vistós amb les seues flors rosades de tonalitat més o menys viva, i l'acompanyen el romaní (*Rosmarinus officinalis*), l'argelaga (*Ulex parviflorus*), la coroneta de frare (*Globularia alypum*) i molts més.

L'aigua és la promotora d'aquesta renovació tardoral, la que permet a aquestes plantes aprofitar el temps de bonança. I és que, a la Mediterrània, l'estiu sec i calorós és un període molt exigent per a tots els éssers vius i especialment rigorós per a les plantes, lligades a la terra i privades de la mobilitat. La tardor és la estació de les pluges als territoris del llevant ibèric. L'arribada de l'aigua, el recurs més preat, sufoca la calor, aplaca la prolongada sequera i reactiva la natura latent abans de la tornada de les gelors hivernals.

L'olivarda respon amb rapidesa a aquestes pluges, desenvolupant les noves tiges herbàcies i cobrint-se de nombroses flors grogues. Tant la seua aparença general (un matoll alt, dens i ramós) com el seu color cridaner permeten reconèixer-la fàcilment, fins i tot des de lluny. De prop, notarem el seu tacte apegalós i una olor camforada intensa, desagradable per a algunes persones i repel·lent per als molestos insectes de la llar. El costumari popular li reconeix diverses propietats curatives, especialment per via externa, encara que també se utilitza amb freqüència per via interna per a tractar, entre altres afeccions, les relacionades amb problemes renals. No obstant això, el seu consum no és massa recomanable sense supervisió mèdica, perquè tota la planta és tòxica per via oral, fins i tot a dosis baixes.

NOM CIENTÍFIC

Dittrichia viscosa (= *Inula viscosa*)

ALTRES NOMS POPULARS

Herba mosquera o mosquitera, apegamosques, bufarrell, matavinyes, mataceps, o les variants locals més esteses: jolivarda o julivarda.

DESCRIPCIÓ

L'olivarda és un arbust perenne format per moltes branques erectes i llenyoses a la base. Les fulles són alternes i allargades, amb el marge irregularment ondulat. Les parts noves de la planta són apegaloses, perquè estan cobertes de pèls plens de resines viscoses, responsables de la seua olor característica. Les flors estan reunides en capitols de color groc intens, les exteriors són ligulades i formen la corona externa; les centrals són tubuloses, amb 5 dentetes molt menudes. Aquestes "flors" es concentren en l'extrem de cada branca, en una estructura terminal de forma piramidal. Els fruits posseeixen un aparell volador, format per pèls rígids, que afavoreix la dispersió de les llavors amb l'ajuda del vent.

DISTRIBUCIÓ GEOGRÀFICA

Aquesta planta mediterrània s'estén pel sud d'Europa, per les zones temperades d'Àsia occidental i pel nord d'Àfrica. Creix en gran part de la península Ibèrica, especialment per l'Est, i per tot el País Valencià, des de vora mar fins ben sobrepassats els 1.000 metres. Pel terme de Paiporta i per l'Horta en

general, apareix de forma dispersa però pot fer-se localment abundant, com passa als marges de l'Assagador de la baixada dels bous i als camps propers.

ES CRIA

L'olivarda apareix per tot arreu. Als hàbitats naturals, se la veu en matollars esclarissats, secs i assolellats; però sembla preferir certa proximitat humana perquè és molt més freqüent als ambients artificials, on pot formar poblacions d'elevada densitat. La trobem en camps abandonats d'horta i de secà, als marges de camins i carreteres, als solars, als abocadors d'enderrocs, als caixers de rius, rambles i barrancs, etc.

USOS I VIRTUTS

La planta és molt apreciada en algunes zones per les seues propietats vulneràries i antisèptiques. S'utilitza, tant en persones com en animals, per a reduir els símptomes dels cops sense ferida (hematomes, blaüres, cops de sang, etc.), aplicant un pegat de fulles xafades sobre la zona afectada, directament o amb un poc de vinagre. A més a més, la infusió suau de flors i fulles serveix per a rentar nafres i ferides infectades i per a ajudar a la seua cicatrització.

Per via interna, l'olivarda pot ser beneficiosa per abaixar la tensió i el colesterol, per a traure les pedres del ronyó o per tractar altres malalties reñals. No obstant això, cal redordar la seua toxicitat i consumir-la únicament sota control mèdic. Tradicionalment també ha tingut aplicacions més casolanes. Per exemple, se'n penjaven branques al sostre, amb l'objectiu d'espantar mosques, mosquits i puces. En alguns pobles de La Safor també se'n mesclaven les branques amb les creïlles perquè no es feren malbé i no grillaren tant. Recentment s'han confirmat els seus beneficis indirectes en el control biològic de plagues, perquè aquesta planta serveix de refugi per als depredadors naturals dels insectes que causen plagues en oliveres, cítrics i algunes hortalisses, com ara la tuta de la tomata.

Troballa

L'equip d'investigació de l'associació El Barranc ha trobat aquest document entre els enderrocs d'una casa del poble, sense data ni autoria. El text, el facsímil del qual reproduïm a la revista, demostra la pervivència de la tradició del sàinet i de la Renaixença als pobles de l'Horta. El reproduïm tot seguit pel seu valor testimonial, més que no pel literari.

LA PRIMITIVA TRENCA PALLETES

Sàinet en sis escenes, per fer més passador el tràngol de la divisió de la Banda Primitiva

Escena 1: Tu primer

—Deixa'm passar, Primitiu, que sóc de la banda.
—Primer dóna'm la trompeta, revoltat.
—Tu deixa'm passar.
—Doncs amolla la trompeta, que és meua.
—I meua també. És dels dos. Deixa'm passar.
—No.
—No te la torne.
—No et deixe entrar.
—Fatxa!
—Roig!

Escena 2: Les cabretes.

—Toc, toc!
—Qui és?
—Béee! Sóc la mare Primitiva. Obri.
—Mmm... Ensenya'm la poteta.
—Mira, quina poteta de cabreta música...
—Ui, no, no. La teua és una pota peluda i rojota.
La meua mare Primitiva la té blaveta. No et deixe entrar, que ets el llop Primitiu i em vols menjar.

Escena 3: El setge al castell.

—Ah, del castell. No teniu escapadòria. Eixiu amb els instruments, amb la bandera i amb el CIF de la banda en alt i no us passarà res.
—Nunca. El alcázar no se rinde.
—Doncs morireu de fam i de set, perquè no pense amollar ni un duro.
—El alcázar no se rinde. Estamos con el caudillo y con nuestro líder Jose Antonio.
—Sereu...
—A mucha honra.

Escena 4: El llop i els porquets.

—Hi havia una vegada un llop emboscant entre els pèls d'una barba retallada i entre els plecs d'una jaqueta de pana acabada d'estrenar. Tenia molta fam i per saciar-la solia utilitzar l'engany amb els animals del bosc. També hi havia tres porquets músics refugiats en l'Ateneu, abraçats a uns retrats engroguts i fumats d'altres llops del passat. Veges tu, quin consol!
—Deixeu-me passar perquè si no, bufaré, bufaré i el casino enderrocaré.
—No, de cap manera.
—I el llop, ferotge i roig, va bufar i bufar durant quatre anys seguits sense aconseguir res, perquè els porquets havien cridat els seus amics i havien reconstruït molt bé el casino i havien decidit que per a llops ja tenien els seus de sempre.

Escena 5: El repartiment del botí.

—El colp ha sigut un èxit, la Federació de bandes està molt orgullosa del vostre treball i sereu recompensats. Les bandes tindreu cadascuna la vostra part. Aneu passant.
—Quefe, som de la banda Primitiva de Paiporta.
—Impostors! Som nosaltres els de la banda Primitiva de Paiporta!
—Maleïts embusters!
—No hauríeu d'haver travessat el barranc, desgraciats. Desenfundeu!
—Pam, pim, pum!
—Xe, que se han liao a tiros! Estan pirats, aquests paiporins, quefe.

Escena Final. De Salomó a Pilates

—Oh, vós rei Salomó, jutge imparcial i bondadós, parreu-nos! A que els de la Primitiva som nosaltres?
—Senyoria, a que no? A que som nosaltres?
—Agafeu una serra mecànica i talieu per la meitat timbals, clarinets, flautes, saxos, oboès, trombons, trompes i trompetes. Després, quedeu-vos cada part amb una meitat de cada instrument. Aquesta és la meua justícia!
—(A l'uníson) Collons, majestat, és que els instruments valen una pasta!!
—Em declare doncs no-competent en aquesta causa. Passeu a la sala de Pilates.
—Ara al gimnàs, senyoria? Quina condemna cruel!
—No és una condemna, desgraciats, sinó la Sala de Contenciosos de la governació Ponç Pilates.
—Ah, val! (Canvien de sala).
—Senyor Ponç Pilates, volem justícia!
—Teniu una palanganeta amb sabó a mà?
—Una palanganeta, exmo. sr. Pilates?
—Sí. Em vull rentar les mans.
—Ai, que net és vostè, senyoria. Però a nosaltres ens ha deixat ben empastrats.

Les dues bandes primitives se'n van cap a Paiporta. Agafen el trenet a l'estació de Jesús, però es distribueixen en vagons distints per a no engrescar-se de nou.

FI

Crònica d'activitats

PASSEJANT PER XELVA

En un matí tardorenc, gairebé estival, ens apleguem a Xelva, la nostra destinació. La vila, capital tradicional de tota la Serrania, s'alça sobre una mola enmig d'una ampla vall regada pel riu del mateix nom, i presidida pel vell palau dels ducs de Vilafermosa (actualment casa de la vila) i per la gran església parroquial de la Mare de Déu dels Àngels, antiga col·legiata del segle XVII. Un cop arribats, i amb la intenció de reunir forces per al camí que mamprendrem, esmorzem i fem via cap a l'aqüeducte romà.

El passeig per arribar-hi transcorre per un paisatge de matollar i pinedes, i com a mostra del que ens espera més amunt, dos arcs abandonats a la vora de la rambla ens donen la benvinguda i ens presagien l'obra d'enginyeria que ens espera al final del camí. Ens enfilem per una senda que d'improvís es transforma en una séquia excavada en la muntanya i, tot d'una, al davant se'ns revela l'aqüeducte amb tot la seua esplendor. Asseguts per descansar de la caminada i amb una vista panoràmica de l'aqüeducte, les preguntes se'ns acudeixen atropelladament i assistim, embadalits i en un entorn envejable, a una lliçó d'història, d'etimologia... i, fins i tot, d'enginyeria, menada per la nostra inestimable Encarna Valls. Curulls de coneixença, descendim per contemplar des de baix la grandesa d'aquesta obra.

L'excursió ens ha obert la gana i, neguitosos per assaborir-ne els plats tradicionals que ens esperen, ens dirigim a la vila que ens mostrarà les antigues esplendors que el pas del temps ha anat bressant.

Després de la degustació *consagrada* de l'olleta serrana (si més no pel veïnatge de què fruïrem), encetem la singlada per l'esdevenir del temps. Xelva se'ns revela, sense pausa, com una cruïlla de pobles i de cultures que van desfilant davant dels nostres ulls assedegats. Mig endormiscats ens capbussem en l'entramat de carrers, carrerons, atzucacs i placetes que ens desvetlen el pas d'edetans, romans, àrabs i jueus, mudèjars i cristians... Hi ha moments que em trasllade a qualsevol dels poblets

muntanyencs del Marroc, que tan bé conec, i espere que, en un revolt, m'apareguen hòmens amb gel·labes, xiquets amb safates de pastissos al cap, dones mig tapades que fan endevinar una bellesa prohibida.

● Alguns de nosaltres sobre l'arc romà, prop de Xelva

Com a colofó i reflexió del nostre esdevenir efímer i tantes vegades paradoxal, us mostre la inscripció del darrer edifici visitat:

"Esta es la mezquita del arrabal de Benaeca. Edificada en 1330. Incendiada en las germanías, consagrada al cristianismo en 1525 con el nombre de la Santa Cruz.

Elevada a parroquia (1597). Iglesia de pobres desde 1628. Iglesia franciscana (1884-1885). Escuela de niños y ermita. Fue salvada de la ruina en el año 2004. Se terminó de rehabilitar en 2007".

ROSA CASTELLANOS

El dia 2 de desembre El Barranc Paiporta vam inaugurar al museu del Rajolar l'exposició d'escultures de RAFAEL AMORÓS.

Aquest artista ha realitzat exclusivament per a l'associació una sèrie de 30 escultures.

Si t'interessa adquirir-ne una posa't en contacte amb nosaltres:

www.elbarranc.net